

Stanka B o n o v a
(Veliko Tyrnovo)

BÓG WYSOKO, CAR DALEKO.
KILKA UWAG O KULTUROWYCH PODSTAWACH
FUNKCJONOWANIA FRAZEOLOGIZMU W JĘZYKU
BUŁGARSKIM

W artykule jest analizowana semantyka i podstawy funkcjonowania w kulturze bułgarskiej frazeologizmu *Bóg wysoko, car daleko*. Autorka zwraca szczególną uwagę na drugą część frazemu, ponieważ w kulturze bułgarskiej — jak we wszystkich kulturach chrześcijańskich — utożsamienie Boga z Dobrem jest oczywiste, natomiast utożsamienie cara z Dobrem może wydawać się nieuzasadnione. Autorka analizuje sześć modeli semantycznych tego frazemu w czterech kontekstach historyczno-kulturowych: 1. *Car daleko* a realna instytucja carska; 2. *Car daleko* a relacja Bóg — car; 3. *Car daleko* a obraz cara w kulturze ludowej; 4. *Car daleko* a postaci historii bułgarskiej.

Na zakończenie przytoczone zostają przykłady współczesnej politycznej aktualizacji frazeologizmu, związane z powrotem z emigracji cara Symeona i pełnieniem przez niego funkcji premiera bułgarskiego rządu.

Badania poświęcone relacji język-kultura biorą pod uwagę również frazeologię jako część każdego języka naturalnego. Akcent kładzie się przede wszystkim na specyfikę frazeologizmów, odróżniającą je od pozostałych jednostek językowych i w związku z tym na szczególną rolę frazeologii przy rekonstruowaniu językowego obrazu świata. Jedną z typowych cech jednostek frazeologicznych to możliwość utrwalenia w nich podstawowych składników kultury — mitów, archetypów, przesądów i tradycji ludowych. Nie ulega wątpliwości, że dzięki frazeologizmom w systemie współczesnego języka bułgarskiego funkcjonują:

— pewne elementy mitologii antycznej: *ахилесова нема* (*pięta achillesowa*); *сизифов труд* (*syzyfowa praca*); *танталови мъки* (*męki Tantalala*);

— podstawowe archetypy: *да си намеря половинката* (znaleźć swoją połowę); *нежна половинка* (piękna połowa); *ребро адамово* (żebro Adama) (związane a archetypem androgyna);

— rozpowszechnione przesady: *Ако не мине котка път* (Jeśli kot mi nie przebiegnie drogi); *Както ме закука кукувица* (Jak zakuka mi kukulka);

— нефункционujące współcześnie tradycje ludowe: *Връщам ти китката* (Oddaję ci wiązankę z powrotem); *Да ти напие водата* (Naporę cię wodą).

Wymienione przykłady świadczą o tym, jak wiele informacji o wspólnocie kulturowo-językowej zawartych jest we frazeologizmach funkcjonujących w tworzonym przez tę wspólnotę języku. Informacje te można odkodować, uwzględniając znaczenie związku frazeologicznego na podstawie semantyki odpowiedniego związku frazeologicznego oraz (jeżeli to możliwe) w oparciu o motywację frazeologiczną. W wielu wypadkach podstawowa część tej informacji jest jasna i przeciętny użytkownik języka może ją łatwo odczytać. Przykładem takich związków są wymienione jednostki frazeologiczne. Istnieją jednak frazeologizmy i typy zakodowanych w nich informacji, w wypadku których droga dotarcia do eksplikowania potencjału poznawczego frazeologizmu jest dużo trudniejsza.

Niniejsza analiza skupia się na jednym tylko frazeologizmie bułgarskim, należącym do poprzednio wymienionej grupy. Jest to frazeologizm powszechnie znany, zarejestrowany w *Słowniku frazeologicznym języka bułgarskiego* i charakteryzujący się tym, że w wyniku pewnego typu aktualizacji wzrasta jego frekwencja we współczesnym języku bułgarskim. Ta jednostka frazeologiczna to: *Бóg високо, цар далеко*.

Słownik frazeologiczny języka bułgarskiego podaje następującą definicję tego związku: „Używa się go, aby podkreślić, że nie ma nikogo, kto mógłby pomóc komuś znajdującemu się w ciężkiej sytuacji”. W tymże słowniku podano też przykład i bliskoznaczne jednostki frazeologiczne: *Pan Bóg високо, цар далеко; Цар на земли, Бóg в небе*.

Na podstawie przedstawionej definicji słownikowej, upraszczając nieco metaforę, można sformułować następujące twierdzenie: ‘posługujący się tą jednostką frazeologiczną kojarzy brak obydwu instytucji — Boga i cara z sytuacją bardzo ciężką, złą, niekorzystną, taką, w której czuje się bezradny’. Tak ogólnie zarysowane znaczenie frazeologizmu nie jest proste i nierozkładalne — z punktu widzenia użytkownika języka zawiera co najmniej następujące składniki:

- 1) Jestem w ciężkiej, niekorzystnej sytuacji.
- 2) Czuję się bezradny w tej sytuacji.

3) Myślę, że zmiana sytuacji na dobrą jest w mocy jedynie osób „wielkiego majestatu”.

4) Takie osoby to Pan Bóg — dbający o sprawiedliwość i dobro — oraz car — rządzący na ziemi (w kraju).

5) Sytuacja jest tak bardzo niekorzystna i trudna do przewyciężenia, że nawet te osoby nie są w stanie zmienić jej na dobrą.

Składniki semantyczne przedstawione w takiej kolejności odzwierciedlają podstawowe punkty logiczne tworzące drogę kojarzenia ciężkiej sytuacji z nieobecnością Boga i cara w przestrzeni bezpośrednio otaczającej osobę posługującą się frazeologizmem *Bóg wysoko, car daleko*. Wyrastają one z eksplikacji znaczenia jednostki frazeologicznej, lecz bez dodatkowej analizy szerszego tła historyczno-kulturowego niemożliwe jest wyjaśnienie podstawowych, bardzo istotnych mechanizmów powstania i funkcjonowania frazeologizmu. W celu takiej analizy podzielimy umownie omawiany tu związek na dwie części: *Bóg wysoko* oraz *Car daleko*.

Bóg wysoko

Wynikający z pierwszej części wniosek, że nieobecność Boga powoduje sytuację niedobłą, ciężką, jest logiczny i nie wymaga dodatkowych wyjaśnień czy dowodów, ponieważ w kulturze bułgarskiej — jak we wszystkich kulturach chrześcijańskich — Boga utożsamia się z Dobrem. Bardziej znaczące jest natomiast przypuszczenie, że Bóg jest nieobecny. Co prawda, nie jest to całkowita nieobecność, a tym bardziej wątpliwość w Jego istnienie — tylko wyobraża się postać Boga jako znajdującą się w tak dużej odległości (w górze oczywiście), że udzielenie przezeń pomocy uważa się za niemożliwe. Zarówno kanony religijne, jak i intuicja głębokiej wiary, nie pozostawiają wątpliwości, że Pan Bóg Jedyny jest wszechmocny i wszechobecny. Funkcjonowanie związku *Bóg wysoko* w języku bułgarskim można tłumaczyć tym, że przeciętnemu Bułgarowi nie przypisuje się głębokiej wiary, wymienia się natomiast jako jego cechy charakterystyczne: sceptycyzm, obrazowy sposób myślenia i skłonność do odwoływania się (świadomie lub nieświadomie) do wierzeń i obyczajów pogańskich. Takie wyjaśnienie istnienia związku nie jest zbyt uzasadnione i charakteryzuje się dużym stopniem uproszczenia. Brak głębokiej wiary w Boga stanowi odrębny temat, tu jedynie podkreślę, iż braku nieprzerwanej tradycji religijnej i braku wychowywania współczesnych Bułgarów w takiej tradycji nie powinno się utożsamiać z brakiem wiary. Należy brać pod uwagę fakt, że przynależność wspólnoty bułgarskiej do chrześcijaństwa odgrywała decydującą rolę w procesie zachowywania tożsamości

narodowej. Oprócz tego wyobrażenie Boga jako nieobecnego w przestrzeni bezpośrednio otaczającej człowieka jest produktem raczej schematycznego wyobrażania sobie świata jako przestrzeni trójwymiarowej, w której należy usytuować wszystkie obiekty myśli, łącznie z Bogiem.

Car daleko

Oddalenie cara, akcentowane przez drugą część frazeologizmu, wydaje się możliwe i umotywowane. Natomiast utożsamienie cara z Dobrem, rozpatrywane na tle tradycji monarchicznej, wydaje się mniej uzasadnione. Uwzględniające to utożsamienie wnioskuje: „Jeżeli car byłby obecny w przestrzeni bezpośrednio mnie otaczającej, to sytuacja, w której się znajduję, zmieniałaby się na dobrą”, budzi poważne wątpliwości, gdyż bardzo pozytywnej oceny obecności cara nie można uznać za oczywistą, wynikającą z tradycyjnego ujęcia instytucji carskiej, jak to było w wypadku utożsamienia Boga z Dobrem. Dążąc do obiektywnej i głębszej analizy frazeologizmu, przedstawię szczegółowo podstawowe punkty pragmatycznego odniesienia semantycznych składników drugiej części frazeologizmu:

Car daleko a realna instytucja carska

Nieobecność cara w bliskim otoczeniu człowieka, będącego w ciężkiej sytuacji, jest nie tylko prawdopodobna i zakładana, lecz także — ze względu na odbieranie i rozumienie frazeologizmu — jest pierwszoplanowa i naturalna, a posługujący się owym związkiem jest tej naturalności świadomy. Stanowi to konsekwencję pochodzenia frazy. Przynależy ona do grupy określanej jako frazeologizmy o pochodzeniu ludowym (K. Niczewa 1987), czyli jest to frazeologizm utworzony w takim środowisku społecznym, dla którego postać cara w zasadzie znajdowała się poza przestrzenią codziennego bytu, poza kręgiem bezpośrednich zajęć i zainteresowań. Odległość dzieląca cara od poszczególnych jednostek tej wspólnoty zawsze była wielka, zarówno w przestrzeni fizycznej, jak też w przestrzeni psychicznej i kulturowej. Oznacza to z kolei, że z punktu widzenia osoby posługującej się tym frazeologizmem: *Car daleko* = *nieobecność w mojej przestrzeni społecznej, brak troski i opieki (A)* możemy tej sytuacji — oddalenie cara i niemożność bezpośredniego kontaktu z nim — przypisać głównie właściwości pozytywne.

Car daleko a relacja Bóg — car

Współwystępowanie oddalenia cara z oddaleniem Boga wynika również z utożsamiania albo wzajemnego zastępowania się przez siebie w pewnych

kontekstach tych dwu postaci. W tradycji bułgarskiej cara uznawano podczas koronacji za zastępcę Boga na ziemi. Tradycja ta ma w języku swój wykładnik frazeologiczny (wymieniona już fraza): *Car na ziemi, Bóg w niebie*. Przypisywana carowi funkcja zastępcy Boga ma jeszcze inny wykładnik językowy — nazwę drzwi ołtarza w cerkwi prawosławnej *carski dveri* (drzwi carskie), będącą wynikiem kojarzenia Boga (w jego funkcji wszechwładcy) z władcą kraju. W wyniku tych skojarzeń druga część omawianego frazeologizmu pełni funkcję wzmocnienia i uzupełnienia metafory leżącej u podstaw związku *Bóg wysoko*. Wzmocnienie realizuje się też przez wymienienie istotnych parametrów trójwymiarowej przestrzeni. Z punktu widzenia osoby posługującej się omawianym frazeologizmem (która jest oczywiście na ziemi) *daleko* oznacza wszystkie nieznajdujące się w bezpośredniej bliskości punkty na płaszczyźnie poziomej. Określenie to, dodane do wyrażenie oznaczającego nieobecność dobrej mocy w wymiarze pionowym, „w górę”, nie pozwala sądzić, że w przestrzeni jest jakieś miejsce, z którego można się spodziewać pomocy w wypadku ciężkiej sytuacji. (Pominięty zostaje oczywiście kierunek „w dół”, bo wiadomo, że ta część przestrzeni jest pod władaniem złych mocy). Czyli ten aspekt frazeologizmu można sprowadzić do następujących elementów znaczeniowych:

Car daleko = nie tylko Boga nie ma w mojej przestrzeni, gdy jestem w ciężkiej sytuacji, lecz także nieobecny jest jego zastępca na ziemi (B)

Bóg wysoko + car daleko = w całej znanej mi przestrzeni nie mogę znaleźć dobrej siły, która by mi pomogła (C)

Car daleko a ujęcie cara w kulturze ludowej

Mimo że z powodu hierarchii społecznej i samej istoty instytucji władzy car nie przyczynia się bezpośrednio do tego, by przeciętnemu człowiekowi było dobrze, w ludowych twórcach kultury bułgarskiej rozpowszechniony jest model ‘dobrego cara’ (‘dobrego władcy’). Dużo jest bajek i legend bułgarskich, w których car ofiarowuje smokowi jedyną ulubioną córkę, aby uratować swój lud, albo przebiera się za żebraka, aby sprawdzić, jak żyje jego lud, a po powrocie na tron rządzi długo i sprawiedliwie. Istnieją też legendy o władcy-mędrцу, który przed śmiercią przekazuje swoim synom mądrość życiową: należy trzymać się razem, aby obronić lud i swoje terytorium. Motyw władcy-ojca przekazującego synom mądrość odsyła do realnych postaci historii bułgarskiej, okazuje się bowiem, że większa część legend identyfikuje mądrego ojca troszczącego się o lud z chanem Krumem. W twórcach kultury ludowej car utożsamiany jest z ojcem, mędrcom, obrońcą. Model ‘dobrego

cara' ma bardzo głębokie korzenie, sięga bowiem uniwersalnego archetypu ojca. A zatem:

Car daleko = model dobrego władcy (w którym tkwi archetyp ojca) nie jest możliwy do zrealizowania w mojej przestrzeni psychicznej i kulturowej (D)

Ten składnik semantyki frazeologizmu (w odróżnieniu do składników przedstawionych wcześniej) nie jest pierwszoplanowy i osoba posługująca się związkiem bardzo rzadko jest świadoma istnienia tego komponentu znaczeniowego.

W tym właśnie miejscu chciałabym zauważyć, że nieprzypadkowo propaganda socjalistyczna posługiwała się mianem *ojca ludów*, w odniesieniu do Stalina albo Związku Radzieckiego.

Car daleko a postaci historii bułgarskiej

Wymieniony model 'dobrego cara' właściwy jest nie tylko językowym tworom kultury ludowej. Ma swój odpowiednik również w historii bułgarskiej. W tym wypadku znowu posługujemy się tworam mentalnymi: przykłady 'dobrego władcy', które zostaną poniżej przywołane, stanowią efekt postrzegania odpowiednich postaci historycznych przez Bułgarów. Typowymi reprezentantami władców przyczyniających się do dobra ludu i kraju są: chan Asparuch, który — podobnie jak władcy z legend — uratował swój lud i stał się założycielem pierwszego państwa bułgarskiego; car Symeon I — zawsze uważany za dobrego ojca swego ludu, ponieważ podczas jego panowania granice Bułgarii sięgały trzech mórz, okres sprawowania przezeń władzy nazwany został 'złotym wiekiem'; albo car Samuil, który umarł na zawał serca, zobaczywszy swoje oślepione wojsko. Kontynuując to wyliczanie historycznych władców dbających o dobro swego ludu, wspomnijmy też okres przed drugą wojną światową. Każdemu Bułgarowi znany jest fakt, że w 1939 roku Bułgaria (będąca wtedy monarchią) była najbardziej rozwiniętym ekonomicznie państwem na Bałkanach i nawet znajdowała się w czołówce europejskiej. W latach 2000–2003 ten przedwojenny okres coraz częściej przeciwstawiany jest współczesnej rzeczywistości społecznej, postrzeganej jako bardzo zła, ciężka, niekorzystna zarówno pod względem gospodarczym, jak i politycznym czy kulturowym. W latach 2000–2001 car był daleko także w sensie dosłownym, fizycznym: temporalnie — ostatni car bułgarski panował w latach trzydziestych i na początku czterdziestych XX wieku; przestrzennie — formalny następca tronu znajdował się w Madrycie. Jednocześnie sytuacja społeczno-polityczna uważana była za naprawdę ciężką. W rezultacie okres przedwojennej monarchii w ujęciu Bułgarów zaczyna

nabierać coraz bardziej pozytywnego nacechowania. Przyczynia się do tego nostalgia spowodowana przez odległość w czasie. Sięgając głębiej, nostalgię tę można potraktować jako tęsknotę za rajem utraconym. Na płaszczyźnie społecznej nostalgia związana jest z przeciwstawianiem czasów arystokratycznej monarchii — niewyrafinowanym (niekiedy nawet prostackim) zachowaniem się współczesnych rządzących. Arystokracja jest elementem bardzo istotnym, ponieważ w wyniku swoich losów historycznych, zwłaszcza długich okresów niewoli, społeczeństwo bułgarskie zostało pozbawione prawdziwej arystokracji, co stało się przyczyną pewnego kompleksu. Z tego punktu widzenia:

Car daleko = nostalgia za lepszą przeszłością (E)

Car daleko = przeciwstawianie ciężkiej współczesnej sytuacji społeczno-politycznej sytuacji monarchii przedwojennej (F)

Podsumowując wszystkie przedstawione dotąd relacje między frazeologizmem *Bóg wysoko, car daleko* a rzeczywistością pozajęzykową, można uogólnić składniki znaczeniowe (od A do F), do których relacje te zostały sprowadzone, i nadać im następującą postać opisowego odpowiednika znaczenia frazeologizmu: Bóg, który na pewno jest dobry, znajduje się wysoko i jest niedostępny, na skutek czego nie jest w jego mocy poprawić złą sytuację, w której się znajduję; Car, który zwykle jest dobry (jako niedobrego ujął go tylko składnik (A) i dlatego mógłby mi pomóc, też nie jest w stanie tego zrobić, bo znajduje się zbyt daleko. Ten opisowy sposób przedstawiania semantyki frazeologizmu charakteryzuje się bardzo niskim stopniem metaforyzacji, na skutek czego wyraźnie rysują się w nim implicytne składniki znaczenia związane z możliwością poprawienia złego stanu. Aby w obecnej złej sytuacji pojawiło się Dobro, należy:

— „Zmaterializować” w przestrzeni tej sytuacji Boga; wariant ten jest niemożliwy do zrealizowania, jeśli chodzi o osobę posługującą się frazeologizmem *Bóg wysoko, car daleko*, ponieważ tylko człowiek głęboko wierzący i abstrakcyjnie myślący mógłby wprowadzić Boga w przestrzeń swojej ciężkiej codzienności, taki jednak nawet nie dopuściłby myśli o nieobecności Boga, o której mówi interesujący nas frazeologizm. Możliwa jest metaforyzacja wtórna i powoływanie się na namiestnika postaci boskiej, co po raz kolejny aktualizuje drugą część frazeologizmu.

— Wprowadzić w tę przestrzeń Dobro w postaci cara, czyli ziemskiego zastępcy Boga. Pewne okresy historii wspólnoty kulturowej, w której języku ten frazeologizm funkcjonuje, aktualizują właśnie tę część znaczenia frazeologizmu. Takim momentem była np. sytuacja ostatnich wyborów w Bułgarii: sytuacja ciężka, niekorzystna, postrzegana jako sytuacja, z której

nie ma realnego pozytywnego wyjścia, ponieważ oprócz niskiego standardu życia i zrujnowanej gospodarki cechowało ją całkowite skompromitowanie się wszystkich sił politycznych. Bardzo symptomatyczne jest to, że wówczas wyraźnie wzrosła częstość użycia w prasie frazeologizmu *Bóg wysoko, car daleko*. Po deklaracji cara, że weźmie udział w wyborach, pojawiły się ulotki głoszące: „Bóg wysoko, car w Madrycie. Czy dalej zostawimy Symeona poza terytorium Bułgarii?” Model ‘dobrego cara’ zaczął się rysować w przestrzeni społeczno-politycznej coraz wyraźniej, w ten sposób uruchomiony został mechanizm wprowadzania w ciężkiej sytuacji Dobra w postaci cara. Poza tym działały jeszcze inne czynniki. Po pierwsze Symeon znajdował się wtedy w *Europie*, która jest „ziemią obiecaną” dla przeciętnego Bułgara, pragnącego tam się znaleźć. Równie dobra była możliwość wprowadzenia europejskości (albo przynajmniej jej części w postaci Symeona Sakskoburg-gotskiego¹) do Bułgarii. Taka postawa z kolei jest bardzo symptomatyczna dla wspólnoty bułgarskiej, o czym świadczy funkcjonowanie w języku bułgarskim frazeologizmu *Jeżeli nie przyjdzie Mahomet do góry, to góra przyjdzie do Mahometa*.

Po drugie pomoc w ujęciu Bułgarów najczęściej przychodzi z zewnątrz. Najlepiej potwierdza to rola Rosji w odzyskaniu wolności po pięciu wiekach niewoli osmańskiej.

Trzeci uruchomiony w tej sytuacji mechanizm dodatkowy to kojarzenie obrazu wygnanego z Bułgarii małego Symeona i jego matki (pięknej, miłej i cieszącej się powszechną sympatią) z obrazem Matki Boskiej z dzieciątkiem. Ten mechanizm odegrał może najmniejszą rolę, ponieważ działał przeważnie na płaszczyźnie podświadomej i w określonej grupie społecznej.

Przytoczone powyżej przykłady aspektów pragmatycznego odniesienia składników semantyki frazeologizmu stanowią, ogólnie mówiąc, reprezentację możliwości korzystania z zawartej we frazeologii wiedzy. Przedstawiona została tylko część poznawczego potencjału frazeologizmu *Bóg wysoko, car daleko*. Przeciętny użytkownik języka, posługując się tym frazeologizmem, nie jest raczej świadomy współwystępowania wszystkich składników tej wiedzy. Należy podkreślić też fakt, że poznawczy potencjał frazeologii nie jest systemem stałym i zamkniętym, ponieważ pewne aspekty wiedzy są w różnych okresach funkcjonowania jednostki frazeologicznej w większym czy mniejszym stopniu aktualizowane, przy czym może dojść do zatarcia któregoś z aspektów, ale może również ujawnić się nowy aspekt, jak było w wypadku sytuacji wyborczej.

¹ Nazwisko napisane jak w języku bułgarskim.

Literatura

- Dymitrova S., 1997, *Frazeologizmy s opornym slovom Bog v ruskom i bolgarskom jazykach*, „Sypostavitelno ezikoznanie”, z. 1, s. 5–10.
- Eliade Mircea, 1997, *Istoriya na religioznite vjarvanija i idei*, t.1, Sofia.
- Eliade Mircea, 2001, *Mit i realnost*, Sofia.
- Frazeologiczen recznik na bylgarskija ezik*, 1974, Niczeva K., Spasova-Michajlova S., Czolakova Kr., Sofia.
- Krawczyk-Tyrpa A., 1996, *Tabu i eufemizmy we frazeologii*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, t. 1, red. A. M. Lewicki, Warszawa, s. 81–93.
- Lewicki Andrzej Maria, 1982, *O motywacji frazeologizmów*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. 1, red. M. Basaj, J. Rytel, Wrocław, s. 33–49.
- Niczeva K., 1987, *Bylgarska frazeologia*, Sofia.
- Niczeva K., 1993, *Nov frazeologiczen recznik na bylgarskija ezik*, Sofia.
- Kanova E., 1997, *Religioznaja frazeologija v sovremennych publicističeskich tekstach*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, t. 2, red. A. M. Lewicki, W. Chlebda, Warszawa, s. 241–247.
- Pajdzińska Anna, 1982, *Elementy motywujące znaczenie w składzie związków frazeologicznych*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. 1, red. M. Basaj, J. Rytel, Wrocław, s. 81–89.
- Pajdzińska Anna, 1988, *Frazeologia a zmiany kulturowe*, „Poradnik Językowy”, z. 7, s. 480–486.
- Sapir E., 1978, *Kultura, język, osobowość*, Warszawa, s. 206–223.

GOD IS HIGH, THE TSAR IS FAR AWAY. A FEW REMARKS ON THE
CULTURAL BASIS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN BULGARIAN

The article deals with the semantics and the cultural background of the Bulgarian phraseological unit *God is high, the tsar is far away*. Special attention is paid to its second part because in Bulgarian culture, similarly to all Christian cultures, the identification of God with Goodness is rather obvious, but that of the tsar with goodness may seem unjustified. An analysis is carried out of six semantic models of the phraseological unit in four historical-cultural contexts: 1. *the tsar is far away* vs. the actual institution of the tsar; 2. *the tsar is far away* vs. the relationship between God and the tsar; 3. *the tsar is far away* vs. the image of the tsar in folk culture; 4. *the tsar is far away* vs. Bulgarian historical figures.

The article concludes with examples of contemporary political realization of the unit, connected with the return of tsar Symeon from abroad and his position as the prime minister in the Bulgarian government.